

Grassen en het gebruik ervan in beplantingen

Karel Hensen,

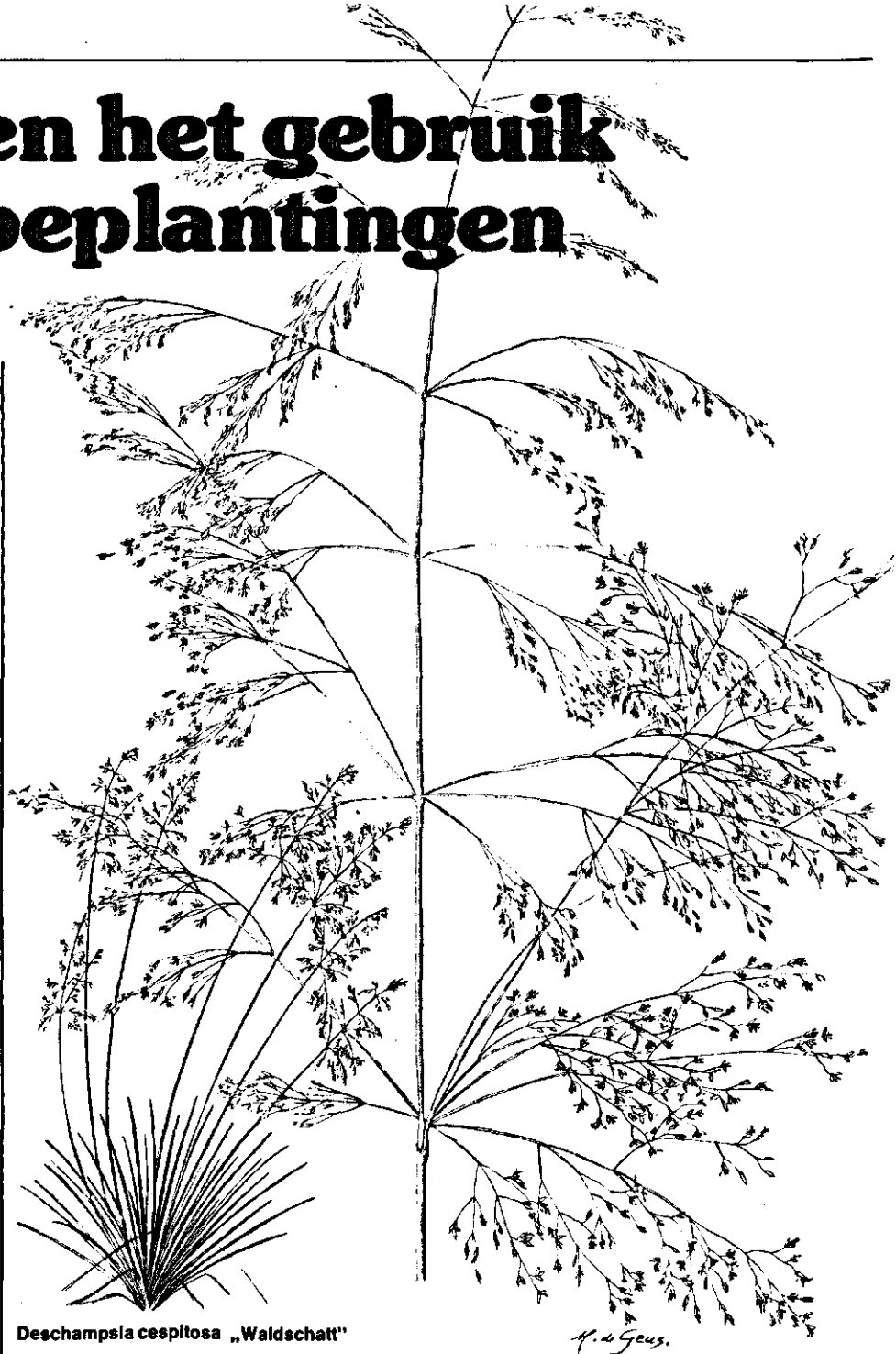
Vakgroep Taxonomie cultuurgewassen,
LH-Wageningen

Grassen zijn in beplantingen dadelijk te herkennen: dat zijn immers alle planten met smal, lijnvormig blad en meestal kleine, bruin- of groenachtige bloemen.

Het deert verder niet als een botanicus zegt, dat wat wij „grassen” noemen eigenlijk vertegenwoordigers zijn van drie verschillende plantenfamilies, nl. de Gramineae (grasachtigen), de Cyperaceae (o.a. Carex) en de Juncacea (o.a. Luzula). Als we het in het onderstaande artikel over grassen hebben, bedoelen we daarmee niet alleen de familie van de grasachtigen, maar alle op „gras gelijkende” gewassen.

Volgens de taalgeleerden is het woord „gras” stamverwant met groeien. De meeste grassen hebben dan ook een enorme groeikracht. Daarvan maken we gebruik in de graslandcultuur, bij de aanleg van gazons, bij de teelt van granen enz.

In een border zouden zulke grassen veel te opdringerig worden. Daarom kunnen de meeste in Nederland in het wild groeiende soorten beter niet in beplantingen worden gebruikt, behalve in bijvoorbeeld heemparken. Van sommige inheemse soorten, zoals *Alopecurus pratensis* (grote vossestaart), *Dactylis glomerata* (kropaar), *Clyceria maxima* (liesgras), *Holcus mollis* (gladde witbol), *Phalaris arundinacea* (rietgras) en *Carex acuta* (scherpe zegge), bestaan echter ook bontbladige cultuurvormen. Deze bevatten minder bladgroen, assimileren dus minder en groeien daardoor niet zo snel. Deze bontbladige grassen zijn wel bruikbaar in borders of oeverbeplantingen. De meeste van deze grassen zijn het kleurigst vóór de bloei. Na de bloei

Deschampsia cespitosa „Waldschatt”

worden ze meestal slordiger, soms begint de bonte kleur te verlopen, in andere gevallen begint het blad te verdorren naarmate het zaad rijpt.

Afgezien van de bontbladige grassen worden in beplantingen voornamelijk uitheemse soorten gebruikt. Planten dus die in een enigszins ander klimaat thuis horen en als gevolg daarvan in ons land minder opdringerig zijn.

„Berijpte” grassen voor zonnige plaatsen

De meeste grassen hebben groen blad, variërend van vrij donker of grasachtig groen (veel *Carex*- en *Luzula*soorten) tot het malse „grasgroen” van de meeste weidegrassen. Een aantal grassen heeft echter grijsgroen of blauwgroen berijpt

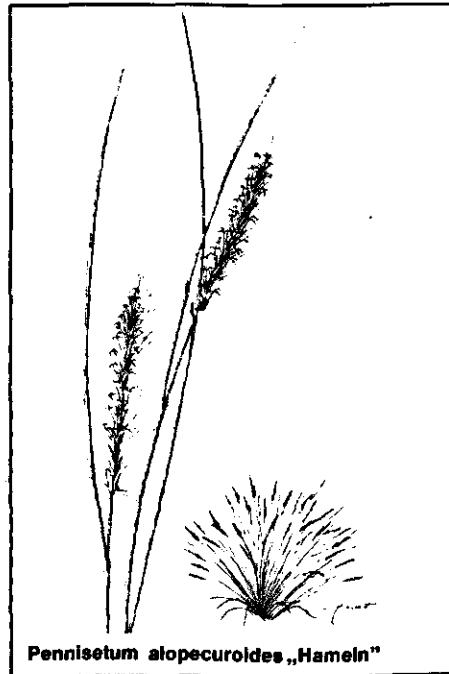
blad. Deze „rijp” is meestal een wasachtig overtrek over het blad, waardoor dit tegen te sterke verdamping wordt beschermd. Zulke grassen zijn dan ook altijd soorten, die op warme, zonnige plaatsen groeien — meestal in streken met een droger klimaat dan ons land. Ze kunnen het best worden gebruikt in rotsbeplantingen of op vlakke, zandige of kalkrijke bodems. Zulke „blauwe” grassen zijn ondermeer: *Festuca glauca*, *Festuca valesiaca* 'Glaucantha', *Koeleria glauca*, *Helictotrichon sempervirens* (*Avena sempervirens*) en *Elymus arenarius*.

De laatste is een inheemse duinplant. Aan de kust groeit en bloeit hij goed, maar in het binnenland blijft de bloei meestal achterwege. Het bezwaar, dat hij zich door ondergrondse uitlopers uit-

breidt, gaat dan zwaar tellen! Deze soort is dus vooral geschikt voor beplantingen in de duinen, niet te ver van zee af. Voor het binnenland is vermoedelijk *Elymus giganteus*, een soort uit Oost-Europa, beter geschikt. Deze bloeit tenminste in Wageningen regelmatig, is ook mooier, maar helaas nog weinig verbreid in Nederlandse kwekerijen.

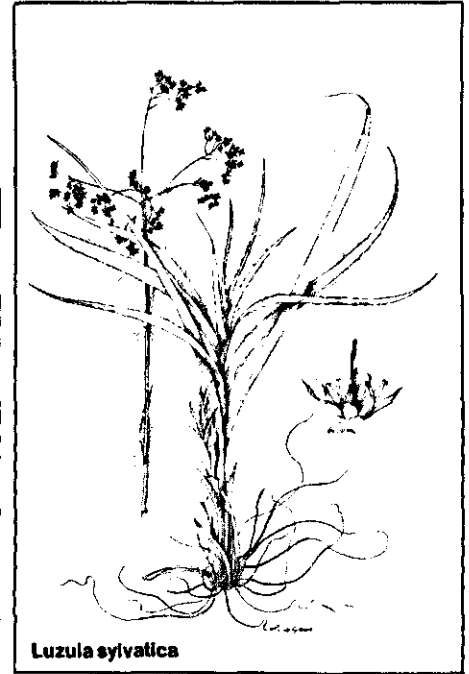
In alle delen lijnvormig

Dat grassen zich zo snel uitbreiden wordt niet alleen door de snelle groei van de stengels veroorzaakt, maar ook door het sterke uitstoelen onder aan de stengels. In de regel zien we geen afzonderlijke planten, als we naar gras kijken, maar samenhangende complexen van bebladerde stengels, pollen en zoden. Alleen bij zaailingen of éénjarige soorten zijn de afzonderlijke planten nog duidelijk te herkennen. Dan zien we, dat grassen een „lijnvorm” vertonen, Bijna al hun delen zijn smal: ze hebben dunne wortels, dunne halmen, smalle, meestal lijnvormige bladeren en vaak smalle bloeiaren. Als ze met een pluim bloeien, dan vallen hieraan weer de dunne pluimtakken en de smalle kafjes op. Niet zelden zijn die kafjes weer van lange naalden voorzien. De delen van de meeste grasplanten zijn echter niet alleen smal of dun, maar ook soepel. Een zwak windje brengt ze al in beweging.

Pennisetum alopecuroides „Hameln”

Dikwijls springt bij een grasplant het overwegend verticale verloop van de lijnen in het oog. De halmen staan vaak rechtop en zijn, behalve aan hun voet, onvertakt. De bladeren staan schuin naar boven gericht en ook de aren — of als ze pluimen hebben de spillen van de pluimen — staan rechtop. Door deze eigenschappen vormen de grassen in een beplanting een sterk contrast met andere kruidachtige planten. Deze zijn meestal grover en stijver van structuur en bloeien bovendien vaak met brede, uitstaande, gekleurde kroonbladeren. Juist deze contrastwerking is één van de redenen om grassen in beplantingen toe te passen — maar dan wel met mate! Enkele grassen, waarbij het verticale lijnenspel bijzonder sterk spreekt, zijn: *Carex acuta* 'Aureovariegata', *Molinia*

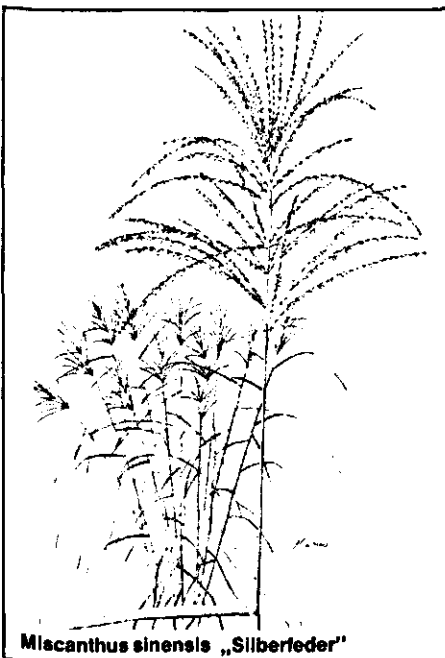

Luzula sylvatica

caerulea 'Moorhexe', *Miscanthus sinensis* 'Strictus' en *Spartina pectinata* 'Aureomarginata'.

Liefst pollenvormende soorten

Voor beplantingen worden vooral pollenvormende grassen gebruikt. Zodevormende soorten zijn meer geschikt voor gazons, omdat ze zich snel in horizontale richting uitbreiden. Een deel van de pollenvormende grassen zouden rozetplanten genoemd kunnen worden. De bladeren zitten dan bijna allen in één pol, dat wil zeggen aan het onderste vertakte gedeelte van de stengels. Tegen de bloeitijd schieten de halmen snel omhoog. Deze zijn dan óf helemaal onbebladerd, óf ze dragen slechts enkele, vaak korte of smalle, weinig opvallende blaadjes. Zo'n halm draagt dus bijna uitsluitend een eindstandige aar of pluim. Na de bloei verbleken de halmen op den duur, maar doordat ze nauwelijks bebladerd zijn, vallen ze weinig op. Het aspect wordt dan ook overwegend door de pol en door de aren of pluimen bepaald. Zo kunnen de graspollen er tot ver in de winter min of meer groen blijven uitzien, doordat slechts een deel van de bladeren geel of bruin verkleurt. Juist met deze min of meer wintergroene eigenschap vormen grassen vaak een aardig contrast met hun omringende, verdorde

Miscanthus sinensis „Silberfeder”

Spartina pectinata „Aureomarginata”

kruidachtigen

Grassen en het gebruik ervan in beplantingen

planten. Vergeten mag echter niet worden dat de meeste soorten van deze groep ook als bloeiende plant aantrekkelijk zijn.

Hoge laatbloeiende grassen

Naast voornoemde groep grassen onderscheiden we nog een ander type grassen. Hier wordt het aspect voorna-

melijk gedurende het zomerhalfjaar bepaald door de meestal stevige, bebladerde halmen. Meestal zijn er onder aan de plant ook niet-bloeiende, korte spruiten aanwezig, die een soort pol kunnen vormen.

De bebladerde halmen zijn vaak al maanden aanwezig, voordat aan hun top een pluim of aar zichtbaar wordt. Het zijn veelal hoge planten, die pas laat in de zomer of in het begin van het najaar beginnen te bloeien. Voorbeelden daarvan zijn *Elymus*, *Panicum*, *Spartina* en *Miscanthus*.

Sommige soorten en cultivars van *Miscanthus* en *Arundo* komen in ons land

alleen in gunstige nazomers tot bloei; voor andere soorten zijn onze zomers niet warm genoeg om te kunnen bloeien. De stengels van deze grassen sterven in de loop van het najaar af, maar kunnen nog lang rechtop blijven staan en met hun bruine of bleke bladeren het aspect van de plant blijven bepalen. Zulke planten worden niet gebruikt om wille van hun uiterlijk in de winter.

Enkele soorten van deze groep, zoals de *Miscanthus sacchariflorus*, zijn alleen aantrekkelijk zolang ze bloeiende of uitgebloeide pluimen dragen. Andere zijn ook voor de bloei mooi, zoals *Miscanthus sinensis* 'Silberfeder' en *Spartina*

tabel 1.

Pollenvormende grassen; halmen relatief weinig of niet bebladerd, of weinig boven de pol uitstekend; meestal tot in de winter groen

Naam	hoogte in cm		bladkleur		bloei-tijd	standplaats of gebruik	keuring	
	pol	bloeiend	wintergr.	's-zomers			uitslag	aanbev. als
<i>Koeleria glauca</i>	15	50	+	blauw	6	licht, warm, droog, kalkrijk	**	veg. fl.
<i>Festuca glauca</i>	25- 30	30- 60	+	blauwgr.	6	licht, warm, droog; ook rotstuinen	**	veg. fl.
<i>Festuca valesiaca</i> 'Glaucantha'	15	25- 35	+	blauwgr.	6	licht, warm, droog; ook rotstuinen	*	veg. fl.
<i>Festuca scoparia</i>	25	45- 55	+	lichtgr.	6	licht en droog; ook rotstuinen	***	veg. fl.
<i>Sesleria nitida</i>	40	80	±	grijsgr.	5	licht, warm, droog, kalkrijk	*	veg. fl.
<i>Helictotrichon (Avena) pratensis</i>	35- 45	90	±	blauwgr.	6	licht, warm, droog, kalkrijk	*	veg. fl.
<i>Helictotrichon (Avena) sempervirens</i>	70- 90	130	±	blauwgr.	6	licht, warm, voedselrijk	***	veg. fl.
<i>Pennisetum alopecuroides (japonicum)</i>	50-100	50-110	-	groen	9-10	licht, warm, voedselrijk	*	fl.
<i>Stipa gigantea</i>	45- 60	200-250	+	grijsgr.	6	licht, warm, droog, solitairplant	**	fl.
<i>Molinia altissima</i> 'Karl Foerster'	45- 90	180-220	-	groen	8- 9	zonnige bosrand, droog, kalkrijk; ook solitairplant	*	veg. fl.
<i>Molinia caerulea</i>	25- 45	90-140	-	donkergr.	8	zonnig tot halfschaduw, bodem vochtig en zuur		veg. fl.
<i>Deschampsia cespitosa</i>	40- 50	110-130	±	donkergr.	6- 7	halfschaduw, voedselrijk, niet te droog	*	veg. fl.
<i>Carex acuta</i> 'Aureovariegata'	70	80	-	geelgestr.	5	oevers	*	veg. fl.
<i>Carex morrowii</i> 'Variegata'	35	60	+	witte rand	3	bos	*	veg. fl.
<i>Carex ornithopoda</i> 'Variegata'	15- 20	5- 10	-	witte rand	5	bos, halfschaduw	**	veg.
<i>Luzula pilosa</i>	10- 15	20	+	donkergr.	4- 5	bos	*	fl.
<i>Luzula sylvatica (maxima)</i>	30- 35	45- 55	+	donkergr.	4- 5	bos, zure bodem	*	fl.
<i>Luzula albidula</i>	40	55- 65	±	donkergr.	5(-6)	bos, zure bodem	*	veg. fl.
<i>Luzula nivea</i>	25- 35	45- 55	±	donkergr.	6	bos, zure bodem	**	veg. fl.

Tabel 2

Grassen met bebladerde, meestal stevige en hoge stengels, 's winters verdord.

Naam	hoogte in cm		bladkleur		bloei-tijd	standplaats of gebruik	keuring	
	pol	bloeiend	wintergr.	's-zomers			uitslag	aanbev. als
<i>Bouteloua gracilis (oligostachya)</i>	20- 25	35- 45	-	groen	7- 8	licht, warm, droog	**	fl.
<i>Briza media</i>	40- 45	80- 95	±	groen	6	licht, droog, ± zure bodem	**	fl.
<i>Elymus arenarius</i>	70- 80	100-120	-	blauwgrijsgr.	6- 7	licht, warm, droog	*	veg.
<i>Spodiopogon sibiricus</i>	40- 60	120-160	-	groen	8(-9)	licht, warm, droog, ± voedselrijk	**	fl.
<i>Achnatherum (Lasiagrostis) calamagrostis</i>	60- 70	110-120	±	groen	7	licht, warm, droog, ± voedselrijk	*	fl.
<i>Sorghastrum (Chrysopogon) nutans</i>	60- 70	130-140	-	groen	9-10	licht, warm, droog, ± voedselrijk	*	veg. fl.
<i>Calamagrostis x acutiflora</i> 'Karl Foerster'	100-120	160-170	-	groen	7	licht, warm, droog, ± voedselrijk ook als solitairplant	*	fl.
<i>Panicum virgatum</i>	80-140	120-170	-	groen	9-10	licht, warm, voedselrijk, voor borders en alleenstaand		veg. fl.
<i>Arrhenatherum bulbosum</i> 'Variegatum'	50	70- 80	-	witgestr.	7	licht, warm, droog, voedselrijk	*	veg.
<i>Alopecurus pratensis</i> 'Aureovariegatus'	40- 50	70- 80	±	geelbont	5	licht, warm, blijvend ± vochtig, voedselr.	**	veg. fl.
<i>Spartina pectinata (michauxiana)</i> 'Aureomarginata'	140-150	190-200	-	geelgerand	8-9	licht, warm, blijvend ± vochtig, voedselr.	**	veg. fl.
<i>Glyceria maxima (spectabilis)</i> 'Variegata'	60- 65	100-120	-	lichtgeelgestr.	7	licht, vochtig, voedselrijk; oevers	**	veg.
<i>Phalaris arundinacea</i> 'Picta'	75	120-130	-	wit- en rozegestr.	6	licht of iets beschaduwd vochtig, voedselrijk; oevers	**	veg.
<i>Avenochloa (Avena) planiculmis</i>	40- 50	100-110	-	groen	6(-7)	licht of halfschaduw, vochtig; oevers	*	fl.
<i>Carex grayi</i>	50- 60	50- 60	-	groen	5	licht, vochtig; oevers	*	fl.
<i>Carex flava</i>	25- 30	50- 60	-	geelgr.	6	vochtig-nat; ook ± beschaduwde; oevers	*	fl.
<i>Carex divulsa</i> ('morrowi')	40	50- 60	-	groen	5	vochtig loofbos	*	fl.
<i>Carex pendula</i>	60- 70	80- 90	±	donkergr.	5	vochtig-nat; loofbos, beekoovers	*	fl.
<i>Miscanthus (Imperata) sacchariflorus</i>	140	200-230	-	witte m.nerf	8- 9	licht, warm, ± vochtig, solitairplant	*	fl.
<i>Miscanthus sinensis</i> var. <i>condensatus</i>	200	-	-	witte m.nerf		licht, warm, ± vochtig; alleenst., oevers	*	veg.
<i>Miscanthus sinensis</i> 'Silberfeder'	170	240	-	witte m.nerf	9	licht, warm, ± vochtig; alleenst., oevers	**	veg. fl.
<i>Miscanthus floridulus</i> (sin. 'Giganteus')	300	-	-	lichtgr.		licht, warm, ± vochtig; alleenst., oevers	**	veg.
<i>Arundo donax</i>	300	-	-	groen		licht, warm, ± vochtig; alleenst., oevers	*	veg.
<i>Cortaderia selloana</i>	100	200-300	-	grijsgr.	9-10	licht, warm, voedselrijk; alleenstaand	-	veg. fl.

pectinata 'Aureomarginata'. Van *Panicum virgatum* zijn vooral enkele cultivars aan te bevelen, waarvan de bladeren vanaf augustus mooi bruin ('Rehbraun') of bruinrood ('Rotstrahlbusch') beginnen te verkleuren. Deze kleuring wordt in warme nazomers steeds intenser, tot ver in oktober toe.

De twee bovengenoemde types grassen verschillen dikwijls ook in hoogte en bloeitijd. De soorten van de eerste groep bloeien over het algemeen vroeger en zijn lager dan die van de tweede groep. Er zijn echter uitzonderingen.

Standplaats belangrijk voor goede groei

Om een bepaalde soort goed te laten groeien is het van veel belang, dat de standplaats een zo groot mogelijke overeenkomst vertoont met de natuurlijke standplaats van die soort. De meeste soorten uit het grassen sortiment groeien in het wild op 's zomers droge, open plaatsen, waar zon en wind vrije toegang hebben. Er zijn er echter ook, die het beste gedijen in de schaduw, op tegen wind beschutte plaatsen, of daar waar de bodem ook in de zomer min of meer vochtig blijft.

Om nu te bepalen welke grassen bruikbaar zijn in beplantingen en welke omstandigheden zij daarbij in ons land prefereren, is sinds 1971 het handelssortiment grassen aan de Landbouwhogeschool in Wageningen in studie.

De collectie is bijeengebracht uit handelskwekerijen in Nederland, Duitsland en Denemarken. Vele soorten zijn in het buitenland besteld, aangezien zij bij het begin van het onderzoek in Nederland niet verkrijgbaar waren.

Toelichting op de tabel

Kolom 1.: tussen haakjes zijn enkele, in de handel gebruikte synoniemen van geslacht of soortnamen vermeld.

Kolom 4.: + tot ver in de winter groen
± 's winters voor een deel nog groen, verder verdord
- 's winters geheel verdord

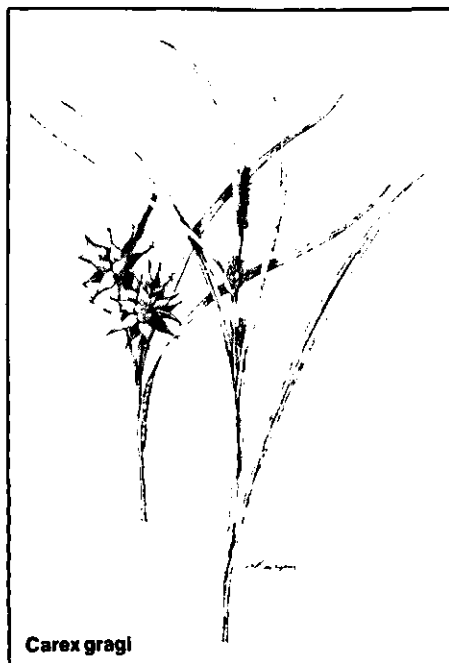
Kolom 5.: -gestr. = -gestreept
-gr. = -groen
m.nerf = middennerf

Kolom 6.: 3 = maart; 5 = mei; enz.

Kolom 7.: alleenst. = alleenstaand

Kolom 8.: ☆☆☆ uitmuntend
☆☆ zeer aanbevelenswaardig
☆ aanbevelenswaardig

Kolom 9.: in deze kolom wordt vermeld op welke fase van de jaarlijkse cyclus van een soort de aanbeveling voornamelijk betrekking heeft, en wel als volgt:
veg. = vóór en soms ook na de bloei, in het najaar
fl. = alleen tijdens de bloei
fr. = met rijpende of rijpe vruchten
veg.fl. = zowel vóór als tijdens de bloei, en soms ook in de herfst

Carex gragi

Keuring handelssortiment

De collectie bestond uit 90 soorten, met daarnaast nog 35 cultivars van deze soorten. De planten werden van 1973 tot 1979 vijfmaal gekeurd door een commissie, bestaande uit wetenschappelijke onderzoekers, kwekers en tuinarchitecten. Er werden uitsluitend vasteplanten gekeurd. Eénjarige siergrassen en de houtige bamboes werden buiten beschouwing gelaten. Ook het overbekende pampasgras (*Cortaderia selloana*) werd niet in de keuring betrokken. Deze soort behoeft hier niet aanbevelen te worden. Een bezwaar van deze soort is wel de noodzaak hem 's winters een beschutting te geven.

Middels een tweetal tabellen wordt een overzicht gegeven van de soorten en

Stipa gigantea

cultivars, die voor algemeen gebruik aan te bevelen zijn. Soorten, die alleen voor zeer speciaal gebruik of voor liefhebbers aanbevolen worden, zijn niet vermeld. Hetzelfde geldt voor niet aanbevolen soorten en cultivars.

Enkele opmerkingen bij het sortiment

Ten aanzien van het aanbevolen sortiment zijn tot slot nog over enkele soorten een aantal bijzonderheden te melden:

Festuca glauca: er zijn verschillende cultivars in de handel. Deze verschillen voornamelijk van elkaar in kleur en breedte van de bladeren. Aanbevolen worden: 'Blauglut' (**), 'Meerblau' (**), 'Silberreier' (*), 'Superba' (*) en 'Harz' (= „F. ovina 'Harz'") (*).

Pennisetum alopecuroides: bloeit alleen rijk in warme nazomers. Laagblijvende cultivars zoals 'Hameln' (*), zijn onder de naam *P. compressum* in de handel.

Molinia caerulea: ook in de herfst mooi door de bruine tot roodachtige verkleuring. Aanbevolen worden: 'Moorhexe' (*, veg. fl.) met stijf rechttopstaande bladeren en pluimen, 'Zauberspiel' (**, fl.) met meer uitstaande bladeren en wat overhangende pluimen en 'Variegata' (**, veg. fl.) met overhangende, witgestreepte bladeren.

Deschampsia cespitosa: van de cultivars wordt aanbevolen: 'Waldschatt' (*).

Luzula sylvatica: ook aanbevolen: 'Aureomarginata' (*) met smalle, gele bladrand.

Panicum virgatum: van de cultivars worden aanbevolen: 'Rotstrahlbusch' (***), vrij lage planten, bladeren vanaf augustus purper- tot bruinrood verkleurend; 'Rehbraun' (*), iets hoger, blad roodbruin verkleurend, en 'Strictum' (*), blad groenblijvend in de herfst, pluimen stevig rechtop, meer boven het blad uitstekend dan bij *P. virgatum*.

Miscanthus sinensis 'Gracillimus' (***, veg.) is aantrekkelijk door zijn lange, smalle, sierlijk overhangende bladeren. Van de bontbladige cultivars worden aanbevolen: 'Variegatus' (**, veg.) met stevige, overlans witgestreepte bladeren 'Zebrinus' (**, veg. fl.) met sierlijk overhangende bladeren met geelwitte dwarsbanden; en 'Strictus' (*, veg.), als de vorige, maar met stijvere, veel minder overhangende bladeren. In de handel wordt onder de naam 'Zebrinus' meestal 'Strictus' geleverd; de echte 'Zebrinus' is moeilijk verkrijgbaar. Als regelmatig bloeiende cultivar wordt 'Silberfeder' aanbevolen (zie tabel 2).

Kruid-achtigen